

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Щєблюка Станіслава Германовича
«Профспілковий рух у Волинському воєводстві в 1921–1939 рр.»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Однією з найважливіших складових комплексного висвітлення історії України є дослідження минулого окремих її регіонів. З огляду на це, дисертація Щєблюка С. Г. викликає значний інтерес, оскільки присвячена вивченню одного із важливих факторів історії Волині міжвоєнного періоду – профспілкового руху.

Актуальність і новизна питань, порушених здобувачем, визначаються не лише характером завдань, поставлених у роботі, а й загальною потребою уточнення наукової концепції новітньої історії України. Дослідником порушена низка проблем, які досі стояли осторонь уваги науковців. Це, зокрема, стосується особливостей законодавчого становлення, організаційної структури та діяльності профспілкових організацій в 1921–1939 рр. на території волинського краю. Окрім суто наукового інтересу, актуальність теми зумовлена також практичними потребами сьогодення. Вагомий доробок й набутий цінний досвід профспілкових організацій, які діяли у Волинському воєводстві в період Другої Речі Посполитої, у сфері соціального захисту працівників, а також у культурно-освітній роботі дозволяє повніше осягнути суть і тенденції розвитку профспілок в сучасній українській державі, що надзвичайно актуально для історичної науки.

В українській історіографії відсутні спеціальні праці, які стосуються комплексного дослідження поставленої проблеми в означеному регіоні, тому вибір теми дисертації цілком виправданий. Щєблюк С. Г. чітко окреслив об'єкт та предмет дослідження, сформулював його мету і завдання, обґрунтував територіальні та хронологічні межі, наукову новизну та практичне значення роботи. Дисертант вперше, на основі комплексу нововиявлених джерел дослідив волинський профспілковий рух, систематизовано виклав процеси його зародження, соціально-економічні й адміністративно-правові умови діяльності, організаційне становлення профспілкової мережі та основні напрями роботи – соціального захисту та просвіти населення нашого краю. У дисертації отримало подальший розвиток твердження, що досвід діяльності профспілок у Волинському воєводстві в міжвоєнний період може зацікавити профспілкові об'єднання, інші громадські організації, політичні партії, державні структури для формування громадянського суспільства в сучасній Україні.

Структура дисертації раціональна і сприяє реалізації задумів автора. План роботи та її зміст витримані в логічній послідовності і включають головні проблеми досліджуваної теми, що дає можливість на належному рівні розкрити її в цілому. У трьох розділах роботи на основі критичного осмислення різноманітних джерел, вітчизняної та зарубіжної історіографії

аналізуються об'єктивні і суб'єктивні чинники еволюції профспілкового руху на Волині.

Перший розділ дисертації «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження» присвячений аналізу історіографії та характеристиці джерельної бази. Слід відзначити раціональність підходу до історіографічного огляду, який поданий у систематизованому вигляді за проблемно-хронологічним принципом. Щєблюк С. Г. фахово проаналізував історичну літературу з вказаної проблематики та окреслив коло питань, які потребують подальшого дослідження. Широко використана монографічна література, як вітчизняна, так і зарубіжна, що посилює цінність роботи з точки зору її інформативності. Дослідник цілком справедливо акцентує увагу на тому, що незважаючи на наявність низки праць, котрі присвячено вивченню профспілкового руху, на сьогоднішній день немає спеціальних досліджень, у яких би комплексно розглядались питання регіональної специфіки та особливостей діяльності саме волинських профспілок (с. 11–20).

Дисертаційне дослідження виконано на широкій джерельній базі. Воно свідчить про наукову добросовісність і глибоке знання автором досліджуваної проблеми. Здобувач сумлінно опрацював фонди Державних архівів Волинської, Рівненської й Тернопільської областей. У процесі підготовки дисертації залучено документи з Архіву нових актів у Варшаві (Archiwum Akt Nowych w Warszawie – AAN), Центрального архіву Міністерства внутрішніх справ та адміністрації Польщі (Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji – CA MSW), Центрального військового архіву Польщі (Centralne Archiwum Wojskowe – CAW). Загалом опрацьовано понад 200 архівних справ, а 90 документів уведено до наукового обігу вперше.

Поряд з архівними документами у роботі широко представлені опубліковані матеріали. Численну групу джерел становить періодика загалом і, зокрема, профспілкова, що дає можливість забезпечити високу достовірність результатів дослідження. Важливим джерелом стали різноманітні статистичні збірники загального характеру, що дають уявлення про тенденції та розмах профспілкового руху у Волинському воєводстві. Суттєвою в роботі над дослідженням стала опублікована мемуарна література (с. 26–33).

У цьому ж розділі дослідником чітко сформульовані теоретико-методологічні основи дослідження, визначено такі базові поняття і категорії, як «професійна спілка», «профспілковий рух», «громадянське суспільство» та ін. У логічному взаємозв'язку подані головні методологічні принципи і методи дослідження. Оскільки дослідження має міжгалузевий характер, доречним було поєднання історичних методів з економічними та політологічними, що допомогло дисертанту не лише вивчити еволюцію профспілкового руху як складової частини суспільства, а й з'ясувати основи державної політики щодо профспілок (с. 34–49).

У розділі «Політико-правові засади та організаційна структура» автор проаналізував політико-правові засади функціонування на Волині у досліджуваний історичний період профспілкових організацій. Це загальнодержавні та регіональні законодавчі акти, які визначали державну політику в різних сферах життя суспільства, рішення регіональних властей стосовно проблем місцевого значення, а також загальні профспілкові закони; закони щодо певного виду профспілок та інші нормативні акти. Дисертант цілком слушно стверджує, що законодавче становлення цього інституту було складним, тривалим й суперечливим процесом. Слід відмітити, що Щєблюк С.Г. запропонував вдалу періодизацію формування політико-правового поля функціонування кооперації у Волинському воєводстві. Оперуючи нововиявленими джерелами, дисертант з належною достовірністю реконструює основні етапи становлення профспілкових організацій на Волині, підкреслює їх характерні риси та особливості (с. 53–66). Не викликає заперечень зроблений автором висновок, що у міжвоєнний період сформувались основні інституції польського трудового права, унормовані значною мірою оригінальним чином і на високому законодавчому рівні. Також створено апарат виміру справедливості в галузі трудового права, інспекційний апарат – обидва оперті на добре обдумані організаційні засади, які, однак, не могли забезпечити працівникам достатнього захисту. Проте, цей доробок став вихідним пунктом розвитку польського законодавства вже після Другої світової війни (с. 66).

В цьому ж розділі автор детально охарактеризував суспільно-політичні чинники, які впливали на розвиток волинського профспілкового руху в умовах Другої Речі Посполитої (с. 67–68). Дисертант справедливо стверджує, що розвиток форм та організаційної структури профспілок у краї відбувався під впливом багатьох об'єктивних політичних та соціально-економічних факторів. На основі статистичного матеріалу йому вдалося розкрити основні напрями впровадження нового устрою на Волині, відобразити його регіональну специфіку. Адже Волинь, порівняно з іншими регіонами Польщі й Західної України, зокрема з огляду на соціально-економічний розвиток, національний склад населення, традиції національно-визвольного руху, займала своєрідне становище. Міжвоєнний період у Волинському воєводстві характеризувався наступом польської влади на права українців, гострими національними суперечностями, різнорідними політичними впливами на робітництво, постійними кризовими явищами в економіці (с. 103).

На увагу заслуговує зроблений автором поділ волинських профспілок міжвоєнного періоду за ідейно-політичною орієнтацією на: загальні (інтернаціональні), національні (націоналістичні), християнські (релігійні), проурядові (санаційні). Дисертант на основі фактичного матеріалу правильно визначив що, хоча основним для всіх профспілок був фаховий принцип профспілкового будівництва – проте досить впливовими були й класові профспілки. У роботі детально відображено, що найбільшу активність у класових профспілках проявляли ліві політичні сили. На Волині за вплив на

класові профспілки, окрім польських, боролися національні політичні партії – українські, єврейські та інші. Причому слушно зазначено, що у класових профспілках викристалізувалися два основні напрями – реформістський (соціалістичний) і революційний (комуністичний). Між ними точилася постійна боротьба. А загалом, у період міжвоєнного двадцятиріччя профспілковий рух характеризувався, незважаючи на досить сильні центри, значним роздробленням. Причиною цього були ідейно-політичні впливи політичних партій, які підпорядковували собі професійні спілки й використовували їх як знаряддя в боротьбі за владу та впливи (с. 69–102). Висловлені автором думки переконливі, оперті на достовірні джерела.

У розділі «Основні напрями діяльності» проаналізовано різні форми та методи роботи волинських профспілкових організацій в умовах Другої Речі Посполитої (с. 103–167). На основі багатого фактологічного матеріалу детально розкрито та висвітлено провідну роль, що належала профспілкам у соціальному захисті робітників. Підкреслено, що їхня діяльність відзначалася різноманітністю. Це були страйки й демонстрації, походи й маніфестації, антиподаткові кампанії й бойкоти, робітничі віча й письмові протести, розповсюдження листівок й святкування Першого травня тощо. Варто погодитися з висновком автора, що практично не було такої сфери суспільного життя регіону, якої б не торкалася діяльність профспілок. Вагомим аргументом на користь авторської оцінки діяльності профспілкових товариств виступає значний глибоко проаналізований фактичний і статистичний матеріал, наведений дослідником з метою відображення широкого обсягу виконуваних профспілками завдань, а також висвітлення основних форм, напрямів та методів їх роботи. Дисертант не лише показує здобутки профспілок, але й об'єктивно підходить і до виявлення низки прорахунків, допущених ними під час виконання широкого кола своїх обов'язків.

У третьому розділі ґрунтовно висвітлено пропагандистську та просвітницьку роботу профспілкових організацій (с. 141–169). Правомірно наголошується, що особливо широку освітню діяльність проводили профспілкові організації серед молоді. Аналізуючи фактичні дані, Щеблюк С. Г. досить аргументовано формулює важливий висновок, що незважаючи на всілякі обмеження, а також на загалом несприятливу ситуацію в країні, у міжвоєнний період зростала кількість профспілкових видань і їх накладів, простежено значне підвищення впливів цієї преси на громадську думку.

Загалом до позитивних рис дисертаційного дослідження слід віднести досить ґрунтовні висновки по розділах. Вони безпосередньо пов'язані з матеріалом, мають виважений і конкретний характер, містять наукову новизну. Заслужують на увагу і схвалення загальні висновки дослідження, в яких, окрім головних підсумкових положень, визначені конкретні напрями подальшої наукової розробки цієї важливої теми, а також можливі варіанти позитивного досвіду профспілок попередніх років в сучасних умовах державотворення.

Відзначаючи позитивні сторони дисертаційної роботи, звернемо увагу і на деякі її недоліки, висловимо автору окремі зауваження і побажання:

1. На нашу думку, було б доречним у розділі 2 дисертації виокремити підрозділ «Передумови зародження та розвитку профспілкових організацій на Волині в економічній та політичній системі Другої Речі Посполитої», адже фактологічний матеріал, що висвітлює це питання розміщено як у підрозділі 2.1. Політико-правові засади діяльності (с. 53–55), підрозділі 2.2. Організаційний розвиток (с. 66–69) так і підрозділі 3.1. Захист соціально-економічних прав (с. 103–111).

2. Логіка структурної будови дослідження також робить доречним виділення окремого підрозділу «Видавнича діяльність профспілок» у розділі 3. дисертації, що дозволяє зробити й достатній фактологічний матеріал, зібраний автором (с. 160–166).

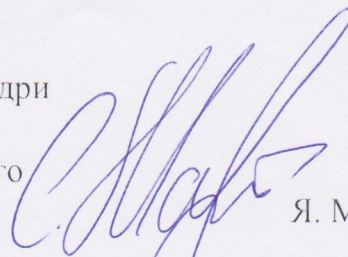
3. Окрім сказаного вище, досліднику слід було більше уваги приділити окремим персоналіям – активним діячам профспілкового руху на Волині у міжвоєнний період, що, надало б роботі додаткової наукової глибини та об'єктивності.

Незважаючи на вказані зауваження, дисертація Щєблюка С. Г. відзначається оригінальністю та самостійністю наукового пошуку. Здобувач показав своє вміння ставити і аргументовано розкривати недосліджені досі проблеми, визначати їх ключові моменти, давати на них відповіді на належному аналітичному та науковому рівні. Практичне значення одержаних результатів визначається, насамперед, можливістю їх використання для підготовки узагальнюючих наукових праць з історії профспілкового руху України; при вивченні загальних і спеціальних курсів з новітньої історії України, Польщі, Волині у навчальних закладах різних рівнів; у науково-краснознавчій роботі, при виробленні загальнодержавної та регіональних концепцій реформування та розвитку профспілок України на сучасному етапі. Автореферат та наукові публікації повністю відображають основні положення та результати дослідження. Дисертаційна робота пройшла відповідну апробацію.

Дисертація «Профспілковий рух у волинському воєводстві в 1921–1939 рр.» **відповідає** вимогам ДАК України, а її автор Щєблюк Станіслав Германович **заслуговує** присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки, психології та українознавства Луцького національного технічного університету

Я. М. Мартинюк

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
Учений секретар
ЛУЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
доц. А.Земко